

Бојана СТОЈАНОВИЋ ПАНТОВИЋ

bojana.shine@gmail.com

ПЕСНИК КАО ИНСТРУМЕНТ БОЖЈЕГ СТВАРАЊА

Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет

(*Поетика Злате Коцић*. Ур. Светлана Шеатовић и Александра Секулић. Београд – Требиње: Институт за књижевност и уметност – Дучићеве вечери поезије, 2026, 258 стр.)

Седамнаести по реду зборник поетичких истраживања новије и савремене српске поезије посвећен је аналитичком тумачењу поетике Злате Коцић (1950), једне од најзначајнијих и највише награђиваних српских песникиња, из пера једанаест угледних истраживача. Реч је превасходно о поезији која припада тзв. језикотворној традицији српског песништва, која се може пратити од Његоша и Симе Милутиновића Сарајлије, преко Кодера и Костића, као и авангардних песника Момчила Настасијевића, Станислава Винавера и Десимира Благојевића, све до Алека Вукадиновића и Милосава Тешића, да се ту зауставимо.

Зборник је условно подељен на три тематске целине које се међусобно прожимају: у првом делу су радови општепоетичке природе; у другом се разматрају питања аутопоетике саме песникиње и испитивање одређених тема, симбола и њихових значењских импликација, док је трећи део посвећен углавном карактеристичним проблемима и појединачним збиркама Злате Коцић, имајући у виду њену целовиту развојну поетику.

Везу са старијом традицијом српског песништва и томе примереним језиком, стилем, лексемама, морфосинтаксом и херметизмом уочио је својевремено Миодраг Павловић, поредећи нашу песникињу са Костићевим звучним, заумним визијама. Матерња мелодија, и музика уопште, повезује Злату Коцић са српским неосимболистима и сугерише смисао кроз звучне слике, речи које песникиња доживљава као ваздушне фреске, како гласи наслов једне од њених најбољих збирки. Архаизација, патинизација, стварање неологизама и вишезначна игра речима, пропитивање жанровских одлика лирике, прозе и драме повезују је, с друге стране, с ауторима

авангарде, српске али и светске, посебно руске, па је интертекстуална компонента у њеном делу, како је то уочило више аутора, веома продуктивна. Ова компонента заступљена је и у сфери експлицитне и имплицитне цитатности, што Злату Коцић несумњиво доводи у везу с постмодерним тенденцијама и поступцима (архаизација, патинизација, псеудоимитација, деконструкција).

У првој целини груписани су радови академика проф. др Јована Делића, проф. др Горана Радоњића, проф. др Александра Милановића и др Јелене Милић. У прилогу „Ауторски пјеснички избор као аутопоетички систем знакова и сугестија“ др Јован Делић позабавио се периодизацијом стваралаштва Злате Коцић из њеног последњег избора *Сунчева харфа* (2024), која се успоставља како између појединих збирки, тако и самих песама. Претходна три избора Делић види више као одређена песникињина тематска усмерења, док је *Сунчана харфа* у том погледу целовита, и прати својеврсну периодизацију њеног стваралаштва од 1977. до 2020. године. Ту Делић успоставља три фазе развоја и система вредновања досадашње поезије Злате Коцић, на које, по његовом мишљењу, указује и сама песникиња. Наиме, велика је разлика између њених збирки *Ребро* из прве фазе, *Лазареве лесџиве* из друге и рецимо *Бело љуле* из трећег раздобља. Од првих до последњих збирки песникиња обликује космички аспект свога песништва и везу између оностраног и ононостраног, захваљујући својеврсној *фисији речи*. Делић такође наводи бројне интертекстуалне и интермедијалне везе са домаћом и светском, посебно руском традицијом, која је ауторки, као врсном преводиоцу с тога језика, изузетно блиска.

Метафорички наслов рада Горана Радоњића „Висећи ход Злате Коцић од гласних жица до музике сфера“ убедљивим аналитичким поступком исцртава пут лирске јунакиње ка уздицању душе, односно поезије, што се постиже углавном реализацијом метафоре и поређења. Тако је песникиња, као код Платона, инструмент Божјег стварања, део Божје свеопште мелодије, а и ово се постиже различитим дијалозима са домаћом и светском песничком традицијом, од старих средњовековних и предвуковских песника, до првака руске авангарде. Аутор посебно истиче метафору гласних жица, па су говорни органи доведени у везу са музичким инструментима: „Тематизујући саму поезију и пјевање Злата Коцић шири распон од земље до неба, од гласних жица до музике сфера“ (стр. 37). На примеру већег броја песама из различитих фаза стварања, Радоњић рефлектује на песму и певање, као аутентични начин досезања Бога.

Текстови Александра Милановића увек привлаче особиту пажњу због инвентивних лингвостилистичких анализа које се не односе само на формалне, већ и на значењске аспекте неког песника. Под насловом „Комплексност песничког гласа Злате Коцић“ Милановић износи да ауторка у својим збиркама остварује својеврсну

хибридизацију песничког језика на свим граматичким нивоима и стилско-језичким традицијама: од фолклорног језика и сврљишког дијалекта, преко српскословенског, рускословенског и руског, славеносрпског, све до савременог али архаизованог језика, што се постиже својеврсним премештањем речи у реченици. Рад је утолико драгоценији што се говори о свим врстама речи и индивидуалним језикотворним лексемама (сложенице, полусложенице). Посебна се пажња обраћа двема врстама речи које у нашем језику, па ни у поезији – нису посебно фреквентне. То су глаголски прилог садашњи и особито глаголски прилог прошли, што је користио и Момчило Настасијевић подаривши својој поезији авангардну кондензованост. Од савремених песника овај облик присутан је у поезији Борислава Радовића.

У раду др Јелене Милић „Заврти до смрти: искуство модернитета у поезији Злате Коцић“ нагласак је на хронотопима града, тела и круга, и начину на који флуидни лирски субјект гради својеврсни наратив модернитета. Из збирке у збирку ауторка групише исте идеје и форме око других мотива и егзистенцијалних ситуација, креирајући искуство модернитета нагласком на метафори круга, кружнице, односа центра и маргине.

Средишњи део зборника чине радови проф. др Сање Париповић Крчмар („Поезија као завојница: посао песме Злате Коцић“), др Јане Алексић („Осми дан стварања: аутопоетичка мисао Злате Коцић“), мр Марка Паовице („Значења индивидуалних симбола у поезији Злате Коцић“) и др Милене Кулић („Лирска драма Злате Коцић: *Осми дан* као синтеза лирике и драме“). У првом раду анализују се аутопоетички ставови Злате Коцић у књигама лирско-есејистичке прозе *Полој* и *Простор душе*. Термин *завојница* представља еквивалент поезији, и С. Париповић Крчмар га разматра у спектру разноликих значења. Отуд проистиче и уздизање, усхођење спиралним лествима спознаје, које омогућава сферичност живота. Своју оперативност, како тврди ауторка, овај термин или принцип завојитости, задобија и на плану структурног уређења песничких књига, у поступку повезивања песама у циклусе, што је фундаментална потреба песникиног стваралачког умећа, о којој је у више наврата сама јавно посведочила, што кроз разговоре и говоре приликом уручивања неке награде, што у записима и есејима.

И др Јана Алексић пажњу посвећује аутопоетичким исказима Злате Коцић, не само из поменуте две књиге, посебно из *Простора душе*, већ и из бројних интервјуа и пригодних говора. Значајно је што ауторка текста песникињу повезује са Момчилом Настасијевићем и особито Исидором Секулић, и њеним изједначавањем песника и светитеља. *Осми дан* тако представља будуће вечно време и за Бога и за човека. Ауторка пропитује висок степен ауторефлексивности стваралачког песничког чина и продубљује идеју о крајњим

исходима песничког стваралаштва ка осмом дану, или веку, као животу будућег века. Злата Коцић велику пажњу посвећује речима као траговима неизрецивог и зато је у њеној поезији препозната хиперреалност речи и језичког поретка, то јест структуре у којој је реч ситуирана.

Мр Марко Паовица написао је један од најзапаженијих радова о индивидуалним симболима у поезији Злате Коцић, од ког би могла настати и занимљива монографска публикација. Песникињини симболи долазе тако из три сфере: фолклорно-митолошке, односно локално-сврљишке, религиозно-православне и ерудитне, научне провенијенције – они су, додуше и најређи. Сваки од увршћених симбола прво је истумачен или одређен аутопоетичким наводима саме песникиње, а потом поткрепљен примерима, стиховима из једне или више песничких збирки Злате Коцић (јаје, Биберче, кладенац, Лазар, круг, итд.). Они су вишезначни и универзални захваљујући најфинијем песничком ткању и опализацији различитих језичких решења.

Прилог др Милене Кулић важан је допринос жанровском одређењу текстова и збирки Злате Коцић јер се анализују драматуршки потенцијали књиге *Осми дан*, односно на који начин лирски говор субјекта функционише као монолог лирске драме. М. Кулић је и назива лирском драмом, у чему такође видимо синкретичке, авангардне и мултимедијалне аспекте поетике Злате Коцић. Ту се умешно анализују елементи модерне драме, која свакако преовлађује над традиционалним драмским говором.

Конечно, у трећем одељку налазе се радови проф. др Данице Андрејевић („Имагинација светлости у поезији Злате Коцић“), др Александре Пауновић („Антимодерна модерност у *Лазаревим лествицама* Злате Коцић“) и др Александре Секулић („Грумен поезије: земља и заземљења Злате Коцић“). Проф. Андрејевић проналази значајне везе између смисла светлости код наше песникиње, Јована Дучића и Десанке Максимовић, као претходника, све до Миодрага Павловића и имагинације сјаја и сунца. По Д. Андрејевић, „Злата Коцић припада, наравно, тихим песницима, и то тиховање везано је и за световни и за духовни карактер њене поезије. Феномени природе задивљују песникињу која, познајући мрак, ипак бира сунчану страну света“ (208).

У раду др Александре Пауновић посебна пажња посвећује се филозофским постулатима А. Компањона, фигуралности лествица и текстуалности белине и папира, имајући у виду тежишта модерности најзначајнијег дела Злате Коцић, пева *Лазареве лествице*. Суочавајући се с миленијумским нихилизмом, она га песнички пориче. Овај спев резултат је укрштаја широког круга српских песника 20. века, који дугују византијској и хришћанско-православној инспи-

рацији, и митопоетске традиције матерње мелодије, односно рајске арије из паганских наслага културе.

Коначно, др Александра Секулић испитује многоликост теме земље у песништву Злате Коцић. Особито у збирци *Грумен* (2020), кроз различите циклусе збирке раслојава се и метафизичка сложеност песничког бића и духовног стремљења. Фигура земље, првобитно схваћене као човеков свет, али и земље у свим другим значењским димензијама, исказаним метафоричким или метонимијским сликама, једна је од најважнијих за духовни хоризонт збирке *Земља*. Ова се тема растаче и уједно усложњава од песме до песме и од циклуса до циклуса, чиме се потврђује мисао о свесној архитектоници збирки Злате Коцић.

Најновији зборник добитнице награде „Јован Дучић“ и „Десанка Максимовић“ изванредан је допринос поетичким истраживањима ове сложене поезије и њене рецепције, која је, како готово сви истичу, тешка и херметична обичном читаоцу. Човек је, према нашој песникињи, увек у рачвама супротносмерних силница. Он је с једне стране потукач и бегунац, а с друге столпник који, будући и сам једним делом чудо, учествује у Божјем стваралачком чину, који ствара „тајни модел света“. Насупрот свету калежи и пропадљивог стоји људска кост која, као код Павловића или Попе, сажима земно и небеско, човека и човечицу из збирке *Ребро*, те спроводнице земне енергије ка божанском и вечном.